

PITANJA I ODGOVORI

KAKO SE HRVATSKI KAŽE TEPSIJA?

Hedan stručnjak koji piše kuharicu, pita me kako se hrvatski kaže tepsija. Veli da nikako ne može upotrijebiti tu riječ, a ne zna za drugu bolju.

Poznato je da za neke davno uobičajene predmete nemamo općeprihvaćene hrvatske nazive. Događa se to s onim riječima koje se upotrebljavaju u svakidašnjem životu, a nisu dospjele na razinu općeknjiževne upotrebe, nego se upotrebljavaju riječi iz mjesnoga ili pokrajinskoga govora. Posebno to vrijedi za pojmove u obrtu i kuharstvu. Tako za *šefl(j)a*, od njemačke riječi *Schöpflöffel*, imamo i *kutlača*, *zaimača* i *varjača*, ali ni jedna nije općeprihvaćena. Slično je i s riječju za *rajndlika*, njem. dijalekatno *Reindl*. Klaić ima *šerpenja*, *šerpa*, *kozica*, *rukačica*, *padela* i *kastrola*, Anić-Goldstein imaju i *teća*. domaće su riječi *kozica* i *rukačica*, a ostale tuđice, ali ni jedna nije općenito prihvaćena, a teško da bi koja i mogla biti, osim ako se posebno ne dogovorimo.

Tako je i s tepsijom. Tu sam riječ naučio u mladosti, ona je za mene, što se kaže, riječ iz majčinih usta, ali se slažem da bi sada teško mogla postati općehrvatskom kad već nije jer je mnogi ne prihvaćaju. Što bih bolje predložio, odmah nisam znao. Usmeno odgovorih da ću pogledati.

I prvo što sam uzeo u ruke bio je uobičajeni Klaićev *Rječnik stranih riječi*. Pod *tepsija* nađoh *mjedenica*, »*pleh*« i »*profan*«, pod *pleh* nađoh samo 2. *tepsija*, pod *profan* — *tava*, *tiganj*, *prosulja*, *tepsija*, »*pleh*«. Sjetih se i dalmatinske *padele*; Anić-Goldstein imaju jedino nju, i pod njom u Klaića nađoh *tiganj*, *tava*, *kastrola*, *prosulja*, *šerpenja*, »*rajndlika*«.

Pogledah u Velikanović-Andrićev slikovni rječnik *Šta je šta*, nađoh razdjel *Kuhinja*, ali tamo nema ni nacrtane tepsije pa ni njezina naziva. U *Hrvatsko ili srpsko*

i *njemačkom slikovnom rječniku* u razdjelu *Kuhinja* nađoh tri vrste tepsija: okrugla tepsija sa stezaljkom, pravokutna tepsija, zdjelasta tepsija [za naduvak]. (Pod naduvak misli se kuglof, nabujak.)

Ni jedna naša riječ osim mjedenice, ali ona nije mnogo proširena. Josip Vončina u Hrvatskom slovu od 15. siječnja 1999. pokazao je kako je nekad bila proširena, ali kaže da smo je davno napustili, da postoji u rječničkoj pričuvu, nadajući se da bi unatoč njezinoj tvorbenoj prozirnosti mogla biti kandidat i za današnju upotrebu »jer prihvaćamo *bakrenu kožu*, *čelične živce*, *olovku bez olova*«. Mjedenica je ipak nešto drugo, smetala joj je njezina tvorbeno prozirnost, jer se više ne pravi od mjedi, pa uz mnoštvo istoznačnica nije mogla biti općenito prihvaćena kao olovka. Kad je jednom izgubila bitku, teško je da bi danas mogla dobiti zbog istoga opterećenja.

Tepsija je prilično proširena, ušla je i u naše pjesništvo:

*Reci mi, voliš li više makovnjaču
ili svibanjsku tortu ili pitu od kajcija?
Ili možda hoćeš neku savijaču,
ili ti je draža baklava puna tepsija?*

D. Horvatić, U slastičarnici

Unatoč tomu njezina obilježenost ne dopušta joj da bude općenito prihvaćena. I u Horvatića bi mogla biti stilski obilježena zbog bosanske baklave.

Da ni mjedenica nije prihvaćena i da za tepsiju nema sklonosti da se prihvati, pokazuju naše kuharice (knjige). Tamo se taj predmet često spominje, ali se označava riječima *pleh*, *tepsija*, *lim*, a katkada i *tava*. U novinama se često piše o receptima pa i tu nalazimo *lim*, *pleh*, *tepsija* i *tava*. Potvrde pokazuju da ni jedna nije općenito prihvaćena, a *mjedenice* i nema. Tavu možemo odmah isključiti iz konkurencije jer najčešće znači okruglu posudu u kojoj se peče na štednjaku pa ne bi trebalo tepsiju

nazivati tavom. Zbog jasnoga odnosa prema tuđicama u hrvatskome književnome jeziku riječ *pleh* otpada jer pripada razgovornome jeziku, *tepsija* kao tuđica nije općenito prihvaćena, pa bi ostala riječ *lim*. No ni ona nije najpogodnija, a nije ni općenito prihvaćena, lim označuje pojavni oblik kovine, pa mu smeta da označuje predmet od kovine, kao i mjedenici, dakle potrebno je tražiti bolju. Ako bismo ostali pri limu kao osnovi, mogli bismo prema *mjedenica* reći *limenica*. U hrvatskome jeziku ona nije potvrđena, što znači da je slobodna za značenje i mislim da bi mogla biti prihvaćena.

Međutim kad sam tako tražio i razmišljao, u zagrebačkoj Nami vidio sam porculansku tepsiju i na njoj je uz cijenu pisalo PEKAČ. Evo najbolje riječi, pomislih. Poslije tu riječ u značenju »tepsija« nađoh u Večernjem listu 30. ožujka 1999. na 28. strani. Znači, počela se širiti i bez jezikoslovaca. Kad je tako, poduprimo je.

Ima još jedan razlog da ju podupremo. To nije novostvorena riječ jer je već zabilježena u našim rječnicima. U *Rečniku Matice srpske* piše da je *pekač* pokrajinska riječ, da je zabilježena u AR. Idem gledati u AR i evo što nađoh: »PEKAČ, pekača, m. tepsija. Reč ta živi u Sremu u narodu; osobito je rado upotrebljavaju Srbi rimske vere ili t.

zv. Šokci. Preradović 102 (zabilježio i naznačeni akc.).«

Idem gledati tko je taj Preradović i nađem podatak da je u 184. knjizi Letopisa Matice srpske »Nekoliko srpskih reči, kojih nema u Vukovu rečniku, skupio ih po Sremu i rastumačio Damjan Preradović«.

Odgovor je jasan i jednoznačan: tko želi znati kako se hrvatski kaže *tepsija*, sada zna: *pekač*, jer »Srbi rimske vere« to su Hrvati. Osim toga riječ *pekač* već je krenula putem da se proširi pa je na nama da postane i oćenito prihvaćena

Ali kad je riječ o prijedlozima, slobodan sam predložiti još jednu riječ: *pekva*. Ona je doduše dosad značila isto što i *peka*, posudu pod kojom se što peče, ali je prevladala *peka* (*teletina pod pekom, kruh ispod peke*), pa je *pekva* slobodna za novo značenje. Mislim i veoma prikladna za značenje *tepsija*. Šteta bi bila da ostane neiskorištena, ako *pekač* ne bude usvojen.

Budući da su izražajne mogućnosti hrvatskoga jezika zaista goleme, kad se traži zamjena za tepsiju, može se naći dobra hrvatska riječ, kao što pokazuju ova tri prijedloga: *pekač*, *pekva*, *limenica*. Koja god od njih pobijedila, mislim da će jezikoslovci biti zadovoljni.

Stjepan Babić

OSVRTI

PONOVNO O »ISTOČNOHERCEGOVAČKOJ ŠTOKAVŠTINI« I KROATISTIČKIM STRANPUTICAMA

2. i 3. br. prošlogodišnjega *Jezika* objavljen je moj članak »Zablude o istočnohercegovačkim govornima kao dijalekatnoj osnovici hrvatskoga književnoga jezika«. Pisanja tog članka prihvatio sam se smatrajući da izjave u kojima se spominju istočnohercegovački »govori«, »govor«, »dijalekt«, »poddija-

lekt« i »narječje« kao dijalekatna osnovica hrvatskoga književnog jezika, na određeni način čine cjelinu. U njihovu okviru, sa svim dužnim poštovanjem prema profesoru J. Lisicu, spomenuo sam i neke njegove izjave. Potaknut time, J. Lisic se je u prošleme broju *Jezika* osvrnuo na moj navedeni članak i u njemu kritički izložio svoje mišljenje o mojim gledištima. Iz njegova osvrta proizlazi da sam pogriješio uvrstivši njegove izjave o dijalekatnoj osnovici hrvatskoga književnog jezika u cjelinu koju pobijam. Ključni argument na ko-